

Zrcaljene ideološke matrice u školstvu Prekodravlja - u četiri državna okvira

TEREZA SALAJPAL
Lj. Posavskog 8
HR – 48 000 Koprivnica
tereza.salajpal@kc.t-com.hr

Pregledni rad
Review article

Primljeno/Received: 13.03.2016.
Prihvaćeno/Accepted: 27.06.2016.

Nema ni jedne moći koja budi i otvara um, kao što to može učiniti jezik.

John O'Donohue¹

U prikazu se donosi ideološka matrica u školskom sustavu Prekodravlja i to unutar četiri državna okvira, svojstvena svakom društveno-političkom uređenju. Ideološka matrica zrcali se iz zapisa kroničara osnovnih škola, naredaba, jezika, nazivlja, naslova, slavlja blagdana te iz duha zapisa presudnih događaja u životu zajednice i vladajuće kuće. Analizom zapisa mogla se uočiti ideološka nit koja se proteže kroz društveno-političke sustave u školstvu, različita duhovnog ozračja i svjetonazora u pripadajućim vremenima. Zapisi se mogu iščitavati na nekoliko razina, što se pokušalo osvijetliti u radu.

Ključne riječi: povijest školskog sustava, ideološka matrica, državno uređenje, jezik, simbolika slavlja, Prekodravlje

1. Uvod

Ponajprije ću iznijeti podatke o povijesti škola u Prekodravlju, s obzirom na vrijeme njihova nastajanja i način funkcioniranja. Prve škole datiraju iz vremena Vojne krajine – bile su to potleušice sa slamnatim krovom, pod ingerencijom vojnih časnika đurđevčke regimente, koji su bili predavači u školi. Njihova izgradnja ovisila je mahom o broju školske djece.

Najstarija škola u Prekodravlju uspostavljena je u Ždali 1814. godine. Ljetopisac navodi dugotrajnu gradnju nove školske zgrade u Ždali (šest godina) osposobljene za nastavu 1899.

Uspostava škole u Goli datira iz 1830., izgradnja školske zgrade iz 1834., škola u Gotalovu uspostavljena je 1838., a škola u Repašu tek 1908. Mađarska škola u Ždali otvorena je 1909., za tri učenika mađarske nacionalnosti po nalogu Visoke kraljevske zemaljske vlade. Škola nosi naziv Julijanska po mađarskom Julijanskom društvu koje je zahtijevalo njenu izgradnju.

Raspadom Vojne krajine o školstvu brine Ministarstvo bogoštovlja i nastave Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u okviru Austro-Ugarske Monarhije. Za vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije podignute su osnovne četverogodišnje škole u Otočki i Novački koje su pod ingerencijom škole u Goli.

Za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije svećenici aktivno sudjeluju u odgoju i obrazovanju mladeži, surađuju i nadgledaju rad školovanih učitelja i potiču podizanje škola. Učitelji se postavljaju dekretom Kraljevske visoke zemaljske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu, koji određuje visinu plaće i promaknuća. Učitelji polažu zakletvu kod preuzimanja službe.

Škole su bile mješovite dvorazredne do trirazredne, obavezne, a postojale su i njemačke škole, tako da već davne 1868. godine u Prekodravlju gotovo i nije bilo nepismenih. Iako je temelj školskog sustava opismenjavanje, stjecanje osnovnih znanja i usvajanje kulturnih tekovina u pripadajućem društvu nezaobilazna je ideološka potka povezana s društveno-političkim uređenjem, što sam pokušala osvijetliti u ovome radu.

¹ John O'Donohue, *Keltska razmišljanja o čežnji za pripadanjem*, Zagreb: V.B.Z., 2004.

Metodologija rada

U radu su korišteni zapisi kroničara *pučkih-osnovnih* škola Prekodravlja, od njihova osnutka do uspostave Republike Hrvatske, u protoku vremena od gotovo dva stoljeća. Mjestimice su korišteni i zapisi župnih Spomenica. Iz zapisa su izdvojeni originalni dijelovi, koji potkrjepljuju ideološki matriks školskog sustava, povezani u mozaičku sliku pojedinog državnog okvira. Stoga je zadržan izvorni jezik, struktura rečenica, riječi, oslovljavanje, nazivlje pripadajućeg vremenskog razdoblja, navedeno u kurzivu, kao i citati iz ljetopisa. Zapise sam svrstala u pojedinačne grupe kao: posjete i imenovanja, značajna događanja u državi, crkva i školstvo, jubileji i državne svečanosti, kako bih kroz prikaz istih osvijetlila ideološku matricu školskog sustava unutar određenog društveno-političkog okvira. Cilj rada je proučiti ideološku matricu školstva u pripadajućem vremenskom i društveno-političkom okviru.

2. Okvir Austro-Ugarske Monarhije

Zapisi ljetopisaca

Ideološko ozračje i sliku društveno-političkog sustava Austro-Ugarske Monarhije pokušala sam osvijetliti mozaikom zapisa u tadašnjem jezičnom izričaju koji oslikava duh vremena, način oslovljavanja i komunikacije, pa i na dubljoj razini osobnost pisca. Doslovno citiranje kroničara u tekstu naglašeno je kosim pismom.

2.1. Posjet velikodostojanstvenika i imenovanja

Khuen Hedervary. *Mjeseca svibnja 1890. imao je kotar koprivnički preveliku čast, jer je središte istoga svojim posjetom počastilo njegova preuzvišenost ban hrvacki grof dr Khuen Hedervary.*²

Izidor Kršnjavi - predsjednik odjela za Bogoštovlje i nastavu *Presvjetli gosp. Izidor Kršnjavi za vrijeme kojeg su se mnoge promjene u nastavi zbile korisne za napredak obuke, počastio je svojim posjetom grad Koprivnicu 1891., ognjište istoga kotara.*³

Car i kralj Franjo Josip I. - boravio je od 14. do 16. listopada 1895. u Zagrebu i otvorio znanstvene i kulturne ustanove - Glazbeni zavod i Hrvatsko narodno kazalište. Kako je putovao preko Gyekenyesa, na Zakanjskom

mostu ga je dočekala školska mladež s učiteljima iz škola Gotalovo i Gole.⁴

Dr. Milutin pl. Kukuljević Sakcinski. *Dne 11. svibnja 1897. pohodio je općinu u Goli presvjetli gospodin Dr. Milutin pl. Kukuljević Sakcinski veliki župan Belovarske županije i carski kraljevski komornik. Boravak presvjetlog gospodina velikog župana u ovoj općini ostao je trajan spomen ovim općinarima.*⁵

Imenovanje Dr. Teodora grofa Pejačevića. *Njegovo Carsko Kraljevsko i Apostolsko Veličanstvo blagoizvolilo je previšnjim svojim ručnim pismom od drugog srpnja 1903. milostivo imenovati presvjetlog gospodina Dr. Teodora grofa Pejačevića banom kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.*⁶

2.2. Značajni događaji u državi

Ubojstvo kraljice i carice Jelisavete. *Dne 10. rujna 1898. pred večer, potresla je sve narode prostrane Austro-Ugarske monarhije strašna vijest, da je njeno Veličanstvo naša Carica i kraljica Jelisaveta umorena trouglastim pilakom po zločinačkoj i zlikovačkoj ruci talijanskog radnika Luigia Luchenia, za visokog boravka u Ženevi (...) Slava nedužnoj i plemenitoj mučenici blagopokojnoj carici i kraljici Jelisavi. Na dan njenoga pokopa obustavljena je obuka u svim školama naredbom Kraljevske kotarske oblasti u Koprivnici. Učitelji su u školi održali govor o nenadoknadivom gubitku smrću njezina veličanstva.*⁷

O istom događaju nalazimo zapis sljedećeg sadržaja: *Zlobna ruka rinula je nož u srce koje je s pravom majčinskom ljubavi kucalo za sve narode Monarhije, osobito za bjednike i siromake. Nema više mile supruge i blage tješiteljice našeg Premilostivog Kralja, nema više uzor kraljice. Uspomena na nju živjet će u srcu njenih podanika, naročito pak u srcu hrvatskih učitelja.*⁸

Dana 20. rujna 1898. održana je misa zadušnica u župnoj crkvi u Goli, na dan pokopa njenog Veličanstva Carice i Kraljice Jelisavete uz prisutnost vjernika, školske mladeži i svekolikog učiteljstva.⁹

Ubojstvo nadvojvode Franje Ferdinanda - navijestilo je pogubne događaje koji su zahvatili narode Balkana i Europe. *Dne 26. lipnja 1914. pao je od ubojničke ruke u Sarajevu nasljednik prijestolja Nadvojvoda Franjo Ferdinand d'Este i njegova supruga vojvotkinja Sofija Hohenberg rođena Chotek. Prigodom svečanog dočeka*

2 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1890./1891.

3 Isto, šk. god 1890./1891.

4 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1894./1895.; usmena predaja autoričine majke Katice Salajpal, rođ. Šestak.

5 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1896./1897.

6 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1902./1903.

7 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1898./1899.

8 Spomenica pučke škole Gola, šk. god. 1898./1899.

9 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1898./1899.

naroda koji ih je oduševljeno pozdravljao ubio ih je Gavrilo Princip iz zasjede, pripadnik srpske Crne ruke.¹⁰

U drugom ljetopisu nailazimo na rukom pisanu osmrtnicu za Franju Ferdinanda i Sofiju Hohenberg, datiranu 28. lipnja 1914.: *Upravo u času kad je narod naš u Herceg Bosni najsvječanije dočekao i oduševljeno pozdravio svog budućeg vladara u gradu Sarajevu, prekinula je nit života zločinačka ruka (...) otevši na nečuvan način prijestolju Habzburgovaca i vjernim narodima veliku nadu u buduću život i daljnji napredak*, riječi su učitelja Petra Horvata.¹¹ Značajan događaj koji je potresao Austro-Ugarsku Monarhiju u jeku rata bila je smrt njenog vladara.

Smrt cara i kralja Franje Josipa I. Dne 21. studenog 1916. u 9 sati na večer u Schönbrunskom dvorcu blago u gospodinu je preminulo Njegovo Carsko i Kraljevsko Apostolsko Veličanstvo car i kralj Franjo Josipa I. Pokoj vječni daruj mu gospodine. U znak žalosti na školi se vila crna zastava sve do nakon pogreba 30. studenog 1916. i služene su mise zadušnice u župnoj crkvi za blagopokoj cara i kralja uz prisustvo školske mladeži i učiteljstva. Odmah nakon smrti blagopokojnog Cara i kralja Franje Josipa I. na slavno prijestolje Austro-Ugarske monarhije zasio je mladi kraljevski i carski par; kralj i car Karlo IV. i kraljica Zita – koji su dne 30. prosinca 1916. u Budimu u crkvi kralja Matije okrunjeni krunom za kralja i kraljicu Ugarskog i Hrvatskog kraljevstva. Dao Svevišnji da dugo i sretno vladaju nad svim svojim vjernim narodima, a ljubav naroda i vjernost osobito Hrvata biti će svome ljubljenom kralju i kraljici najveći dar zahvalnosti.¹² O istom događaju prvi učitelj pučke škole u Repašu Petar Horvat izvještava da je 21. studenog umro Franjo Josip I. u 9 sati na večer u Schönbrunnu sred ratne buke i bojne vreve, usnuo je za uvijek mirno i spokojno kao pravednik. Narodi monarhije plaču nad odrom (...) junački hrvatski narod jednako čuti duboku bol u srcu nad tolikim gubitkom. Šaljući pred prijestolje Višnjega toplu molitvu za njegovu veliku dušu onkraj groba, ukazati nepokolebljivu vjernost i odanost Njegovoj preuzvišenoj vladalačkoj kući, stavljajući u njene ruke svoju sudbinu.¹³ Sprovod kralja i cara Franje Josipa I. održan je uz sav sjaj i učestvovanje stranih vladara i članova carske kuće. Također, navodi praznik 30. prosinca zbog krunjenja Karla IV. i ranije navedene podatke.

Boravak cara i kralja Karla IV. na bojišnici. Car i kralj Karlo IV., zajedno s njemačkim carem Vilimom i bugarskim carem Ferdinandom, boravio je 10. studenog 1917. na talijanskoj fronti. Na povratku s fronte automobil Njegova veličanstva zapeo je na jednoj bujici (potoku)

koja prati rijeku Soču. Njegovo Veličanstvo skoro se utopilo, ali hrabra kraljevska pratnja ga je izvukla iz vode zdrava i čila.¹⁴ Tijekom rata, 1917. godine, izbila je revolucija u Rusiji što se prelilo na Mađarsku. Krajem godine počeli su mirovni pregovori s Rusijom.

2.3. Crkva i školski sustav

Crkva je usko povezana sa školskim sustavom u kojem djeluje odgojno i obrazovno putem vjeronauka, crkvenih i državnih svetkovina, virilnog školskog odbora, općinske nadzorničke uloge i ocjenjivanja učitelja. Brigu o materijalnim potrebama mjesne škole vodi školski odbor, kojeg čine 3 – 5 uglednih mještana, *ravnajući učitelj kao perovođa*, načelnik općine i liječnik, te župnik kao mjesni školski nadzornik (župnik, načelnik i upravitelj škole su virilni članovi odbora). Utjecaj crkve na školstvo i odgoj mladih proteže se tijekom Austro-Ugarske Monarhije, Kraljevine Jugoslavije, sa zadržanom strukturom školskih odbora. Crkva je uključena u školski sustav i za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske.

Vrijedno je napomenuti da je župnik Ždala Stjepan Štefanec odbio predavati vjeronauk u mađarskoj Julijanskoj školi, stoga ga je Julijansko društvo tužilo Duhovnom stolu Zagrebačke nadbiskupije i Visokoj kraljevskoj vladi. Mađarsku školu u Ždali pohađala su tri učenika iz susjednog mađarskog sela, a otvorena je odlukom Zemaljske vlade.¹⁵

O odgojnom i prosvjetiteljskom djelovanju Crkve možemo iščitati iz ljetopisa škola, a posebice iz zapisnika Društva sv. Josipa u Ždali. Iz zapisnika je vidljivo da su se svećenici angažirali u pouci mladih nakon završetka osnovne škole i *opetovnica*. U razdoblju od 1910. do

Sl. 1 Stara pučka škola u Ždali 1899. g. (preslika iz *Spomenice za Državnu osnovnu školu u Ždali*)

Fig. 1 Old public elementary school in Ždala, 1899 (photocopy from the Memorial of the state elementary school in Ždala)

10 *Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1913./1914.

11 *Spomenica niže pučke škole Repaš*, šk. god. 1913./1914., str. 47.

12 *Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1916./1917.

13 *Spomenica niže pučke škole Repaš*, šk. god. 1916./1917.

14 *Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1917./1918.

15 *Spomenica – Ljetopis rkt. župe Ždala*, prvi svezak, 1909., str. 80.

1942. godine držanjem predavanja i poučavanjem obuhvatili su lijepo ponašanje, nova saznanja iz prirodnih znanosti, uvježbavali su prigodne priredbe i akademije te organizirali knjižnice, izlete i hodočašća.¹⁶

Za napredak učenika u hrvatskom jeziku u školi Ždala (1913., 1914.), čiji je materinji jezik mađarski, u organizaciji Crkve, a putem *Hrvatske narodne straže*, učenicima koji su napredovali u hrvatskom jeziku dodjeljivane su nagrade u visini 150 kruna. Preko župnog ureda siromašni su učenici dobivali školske knjige i nagrade za dobar uspjeh.¹⁷

Naredbe o ćirilici. Naredbom od 28. prosinca 1908. (br. 8957). stavljena je *van krjeposti* tiskanica ćirilicom *Uporaba ćirilice u školskim svjedožbama i službenim spisima*. Naredbom Kraljevske zemaljske vlade od 22. veljače 1910. (br. 5204) uređuje se pitanje ćirilice. Izdane su upute o načinu izdavanja svjedodžbi ako svoj potpis uskrate grčko-istočni vjeroučitelji.¹⁸

Naredbom izdanom u lipnju 1911. dozvoljava se vjeroučiteljima grčko-istočne vjeroispovijesti unositi ocjene u svjedodžbe ćirilicom, a zabrana proslave sv. Save stavlja se *izvan kreposti*.¹⁹

Štrajk učitelja. Iste godine po prvi puta nailazim na zapis o štrajku učitelja. 11. svibnja 1911. odlučeno je da će učiteljstvo stupiti u *pasivnu rezistenciju* kao krajnje sredstvo, za povišicu plaće i otklanjanje izvan školskih dužnosti kao što je orguljanje u crkvi, što ne spada u njihovo zvanje.²⁰

2.4. Jubileji i državne proslave

Jubileji vladanja cara i kralja Franje Josipa I. *Dne 2. prosinca 1898. proslavili su narodi Austro-Ugarske monarhije sv. misom, 50 godina vladanja Njegova Carskog Apostolskog i Kraljevskog Veličanstva Franje Josipa I., uz prisustvo školske mladeži i učitelja. Bog uzdrži i okrijepi našeg premilostivog cara i kralja Franju Josipa I. da uzmogne mnogo još mnogo godina vladati na korist vjernih svojih naroda*, zapisuje učitelj H. Tomerlin.²¹

Dana 2. prosinca 1908. godine slavio je *cijeli narod* Austro-Ugarske Monarhije šezdesetogodišnjicu sretnog vladanja *Njegova Carskog i Kraljevskog Veličanstva cara i kralja Franje Josipa I.* Tom prigodom služena je

sv. misa u župnoj crkvi i vlč. Čavlićar je govorio *krasnom besjedom svekolikoj školskoj mladeži o ovoj velebnjoj i znamenitoj slavi carskog jubileja*.²²

Cuvajev dan. Dana 8. lipnja 1912. proslavljena je 25. godišnjica – *jubilej nadzornikovanja neumornog pregaoca na polju školstva* Antuna pl. Cuvaja od Carevdara, *kraljevskog savjetnika i zemaljskog školskog nadzornika*, pedagoškog pisca. Slavi se kao *Cuvajev dan*. Prigodom proslave djeca su pjevala razne pjesme, a na kraju sv. mise pjesmu *Tebe Boga hvalimo*. Taj dan bio je školski praznik.²³

Sve niže navedene proslave održavale su se na temelju naredbi Kraljevske visoke vlade, uz školski praznik. Slavile su se u župnim crkvama svake godine, svečanom službom *Božjom* uz prisustvo *školske mladeži, sveukupnog učiteljstva* i vjernika.

Proslava imendana Franje Josipa I. Dana 4. listopada 1909. godine proslavljen je *previšnji imendan Njegova Carskog i Kraljevskog Veličanstva cara i kralja Franje Josipa I.*²⁴

Misa zadušnica za caricu i kraljicu Jelisavetu - slavila se 11. rujna 1906. g. u župnoj crkvi u Goli.²⁵

Misa zadušnica i praznik za dan smrti cara i kralja Franje Josipa I.

Rođendan Karla IV. Slavio se svake godine 17. kolovoza, nakon njegova ustoličenja 1916.

Rođendan i imendan kraljice Zite. *Proslava rođendana Njenog kraljevskog i visokog cesarskog visočanstva kraljice Zite* bila je u svibnju, a imendan se slavio 27. travnja svake godine.

Dječji dan i blagdan. Datum slavljenja Dječjeg dana i blagdana bio je pomičan. Slavio se u lipnju, a datum je određen naredbom Kraljevske zemaljske vlade. Proslavljao se misom i popratnim predavanjem učitelja o značenju tog dana.²⁶

Dan ratne siročadi. Počeo se slaviti 22. travnja 1917. s prikupljanjem milodara u mjestu za *ratne sirote*, s popratnim predavanjem učitelja o značenju tog dana.

Dan katoličke mladeži. Slavio se na blagdan Presvetog Srca Isusova u lipnju sv. misom uz prigodnu svečanost.²⁷

16 *Knjiga zapisnika Mladenačkog društva sv. Josipa*, Arhiv Osnovne škole Ždala.

17 *Spomenica – Ljetopis rkt. župe Ždala*, prvi svezak, str. 80.

18 *Spomenica – Ljetopis niže pučke škole Repaš*, šk. god. 1908./1909., str. 13, 1909./1910.

19 *Spomenica – Ljetopis niže pučke škole Repaš*, šk. god. 1910./1911.

20 *Spomenica – Ljetopis rkt. župe Ždala*, prvi svezak, 1911., str. 94.

21 *Spomenica – Ljetopis niže pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1898./1899.

22 *Spomenica – Ljetopis pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1908./1909.

23 *Spomenica niže pučke škole Repaš*, šk. god. 1911./1912.

24 *Spomenica – Ljetopis pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1909./1910.

25 *Spomenica – Ljetopis pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1906./1907.

26 *Spomenica – Ljetopis pučke škole Gotalovo; Spomenica niže pučke škole Repaš*, šk. god. 1908./1909., str. 13.

27 *Spomenica niže pučke škole Repaš*, šk. god. 1909./1910.

3. Državni okvir Kraljevine Jugoslavije

3.1. Uspostava nove države

Hrvatski sabor 29. listopada 1918. jednoglasno zaključuje da Hrvatska, Slavonija i Dalmacija istupe iz Austro-Ugarske Monarhije, a na isti način postupaju i ostale sastavnice Monarhije. Nastaje *Finis Austro-Ungariae*. Ujedinjenjem 1. prosinca 1918. stvorena je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca s glavnim gradom Beogradom. *Jasno se vidi već na koncu godine da se radi na Velikoj Srbiji pod dinastijom Karađorđevića.*²⁸

Zapisi o uspostavi nove države. Stavove prema novoj državi i očekivanja možemo iščitavati iz zapisa kroničara. Tako Stjepan Gjurković, učitelj u Gotalovu, piše: *Godina 1918. vrlo je znamenita za naš narod (...) propašću Austro-Ugarske, Hrvati se oslobodiše teškog jarma Mađara. Tlačili su nas ali nam sinu sunce slobode i ispuni davno žuđena želju za narodnim ujedinjenjem. Radosna srca pohrlismo u bratski zagrljaj Srba i Slovenaca – ter pod sjajnom zvijezdom Karađorđevića osnovana je država Jugoslavija – država Srba Hrvata i Slovenaca.*²⁹

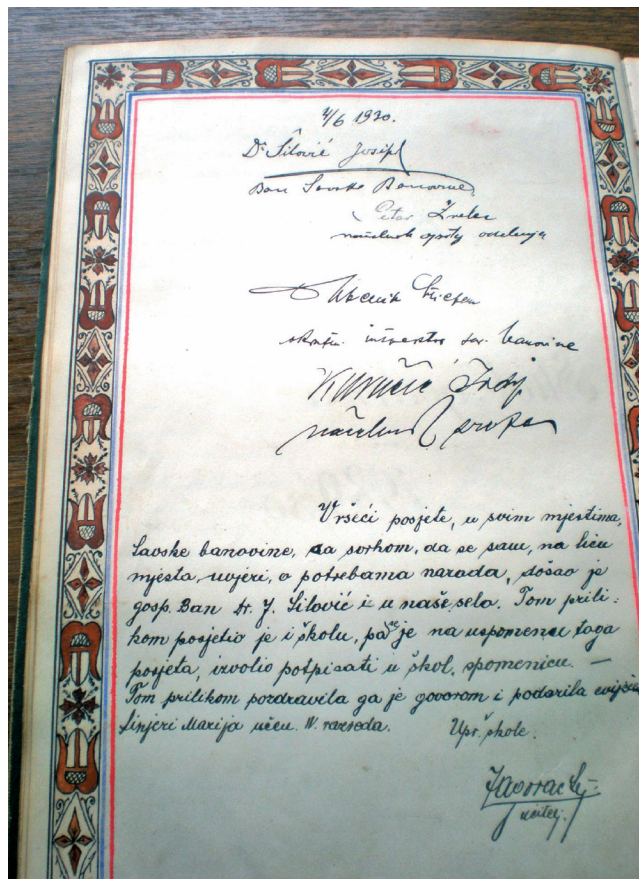
Novoimenovani učitelj škole u Gotalovu tridesetih godina 20. st., Franjo Horvat, donosi zanimljivu usporedbu društvenog duha između okolice Nove Gradiške i Prekodravlja: *Začudila me velika razlika onoga društvenog duha i ovoga ovdje. Tamo se već osjeća dah istoka i njegove kulture dok je ovdje čisti zapad. Oni sve shvaćaju lakomisleno i prevrtljivo, lukaviji su nego ovaj svijet ovdje. To se vidi u narodu, u inteligenciji i u upravi. (...) Otežan je život na granici, nema poštene veze sa zemljom, a ovdašnji narednik žandarmerije Paljević tuži i progoni ljude krive i nekrive, pa svatko gleda da se ukloni odavle.*³⁰

3.2. Značajni događaji

Iz spomenica škola iščitavamo svjetonazor ljetopisaca i njihovu različitu percepciju značajnih događanja u državi.

Posjet bana dr. Josipa Šilovića školama u Prekodravlju. U Kraljevini Jugoslaviji ban Savske banovine dr. Josip Šilović obilazi škole u Banovini, pa tako i u Prekodravlju u lipnju 1930., kako bi se sam uvjerio u trošnost školskih zgrada i u materijalne potrebe škola.

Smrt kralja Petra I. Karađorđevića. *Ova godina je vrlo žalosna za našu milu domovinu, jer smo izgubili onoga junaka koji je podnio najveće žrtve da oslobodi i ujedini slavenski narod na jugu u kojeg su neprijatelji*

Sl. 2 Zapis dolaska bana dr. Josipa Šilovića 1930. godine u školskoj spomenici (preslika iz Spomenice za Državnu osnovnu školu u Ždali, šk. god. 1929./1930.)

Fig. 2 The visit of Ban dr. Josipa Šilović in 1930, as recorded by the school memorial (photocopy from the Memorial of the state elementary school in Ždala, school year 1929/1930)

*Švabe i Mađari uvijek sijali klicu zla i sebe okorišćavali. Bog usliša njegovu želju i slavenskog naroda, te se ispuni njegova žudnja u dubokoj starosti... Ovjenčan vječnom slavom ispusti Bogu dušu dne 16. kolovoza 1921. Dok je postigao zašto se žrtvovalo i borilo iznenadi ga teška bolest, a zatim smrt. Taj veličanstveni junak bješe Njegovo veličanstvo kralj Petar I. Karađorđević. Na kraljevsko prijestolje nasljedi ga sin Njegova kraljevskog veličanstva, Aleksandar I., čitamo u zapisu N. Salajpala.*³¹

Šestojanuarska diktatura. Nakon atentata u Beogradskoj skupštini na hrvatske predstavnike te uvođenja *Šestojanuarske* diktature kralja Aleksandra I. Karađorđevića, pronalazimo zapis Stjepana Zagorca, upravitelja škole u Ždali, koji odražava njegovo mišljenje i stav u odnosu na zbivanja u državi: *Svu vlast je preuzeo u svoje ruke da usčuva narodne tekovine za koje su se stoljećima žrtvovali i radili najbolji sinovi cijele*

28 Spomenica rkt. župe Gola, god. 1918.

29 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1918./1919.

30 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1927./1928.

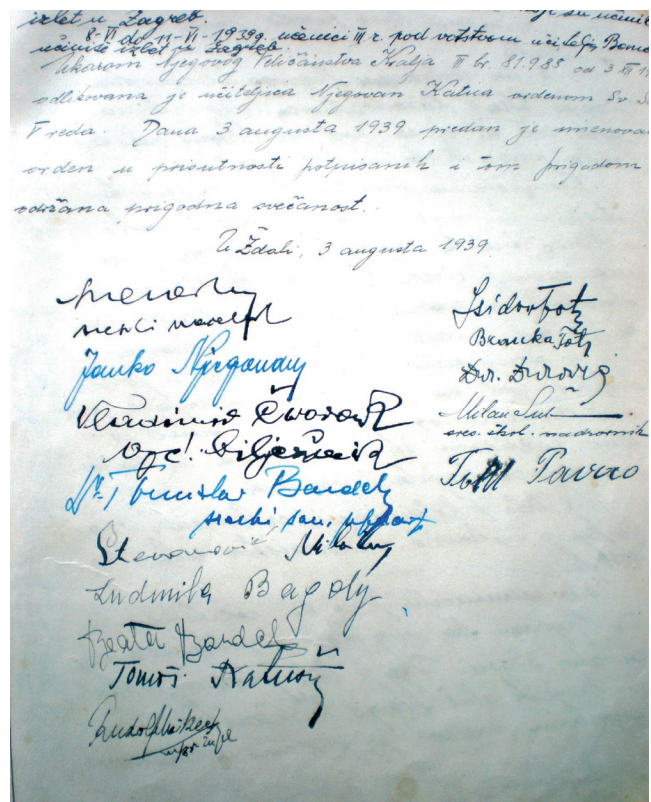
31 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1921./1922.

naše domovine. Kao svuda diljem domovine tako je ovaj narod s oduševljenjem pozdravio taj čin njegova veličanstva kralja. Narod se u svojim nadama nije prevario jer su doneseni zakoni na koje se uzaludno čekalo punih 10 godina.³²

Atentat na kralja Aleksandra I. u Marseilleu. O odjeku tog događaja na djelatnike škola zapisuje Josip Kovač: *Cijela Europa je pod dojmom atentata na Njegovo Veličanstvo kralja Jugoslavije Aleksandra I. u Marseillu, 9. oktobra 1934. Europa je pod dojmom strašnog događaja, a da se ne spominje kako je taj događaj potresao srca jugoslavenskog naroda. Posmrtni ostatci su preko Splita, Zagreba preneseni u Beograd, potom na Oplenac zadužbinu Kralja Petra I. Silne mase svijeta posjećivale su njegov grob cijelu godinu, iz raznih krajeva domovine, da se poklone posmrtnim ostacima velikog kralja.*³³

Katica Njegovan, privremena upraviteljica škole Ždala, donosi sljedeću bilješku: *Zločinačka ruka na podli način lišila je života najvećeg Jugoslavenskog tvorca slobode i ujedinjenja našeg naroda. Oduzela nam je mudrog državnika, Ratnika i brižnog oca Viteškog kralja Aleksandra I. Karađorđevića. Zbog državne žalosti nenadane smrti ljubljenog kralja obuka je bila prekinuta.*³⁴ Suprug Katice Njegovan skidao je izvještene hrvatske trobojnice u Ždali 1935. godine, na dan održavanja mise zadušnice za pokojne hrvatske velikane, ubijene u Beogradskoj skupštini, Stjepana Radića, Đuru Basaričeka i Ivana Pernara.³⁵ Nakon atentata na kralja Aleksandra I. pojačan je teror na granici. Formirane su „trojke“ od povjerljivih osoba te se ubijalo civile koji su se zatekli u sumraku na granici. Nisu se smjele pjevati pjesme poput *Ustani bane Jelačiću* ili *Silni hrabri graničari*, nije se smjela izvjesiti hrvatska trobojnica ili u negativnom kontekstu spominjati kralja. Zabranjeno je bilo i kretati se nakon pada mraka kao i saditi usjeve veće od jednog metra.

Ukazom Njegova Veličanstva Kralja Petra II. Katica Njegovan je odlikovana Ordenom svetog Save prvog reda. Orden joj je predan 3. kolovoza 1939. uz prigodnu svečanost i potpise prisutnih u spomenici škole. Na godišnjicu smrti kralja Aleksandra I. Karađorđevića *školska mladež* i učitelji su prisustvovali *blagodarenjima pomenu na kralja mučenika.*³⁶

Sl. 3 Popis uzvanika prigodom uručjenja ordena „Sv. Save prvog reda“ učiteljici Katici Njegovan 1939. g. (preslika iz *Spomenice za Državnu osnovnu školu u Ždali*)

Fig. 3 Visitor list for the honoring of teacher Katica Njegovan with the Order of Saint Sava (1st class) in 1939 (photocopy from the Memorial of the state elementary school in Ždala)

3.3. Crkva i školski sustav

U okviru Kraljevine Jugoslavije nastale su promjene u nastavnim programima u pogledu učenja ćirilice, nekih predmeta kao povijesti i hrvatskog jezika, ali je uloga Crkve ostala nedirnuta u pogledu vjeronauka. Ostala je očuvana i izvanškolska aktivnost crkvenih udruga mladih, iako ometana od *jugoslovenskih* žandara mjesta. Mladići Društva sv. Josipa po povratku s predavanja u župnom dvoru u večernjim satima uhićeni su i zatvoreni u staju pripadajuće žandarske postaje, da bi se prikrija krađa konja u dosluhu sa žandarima.³⁷

Utjecaj Crkve ovisio je o političkim kretanjima i duhu vremena onog doba. U Ždali nema stalnog župnika te učitelji i školska djeca ne mogu prisustvovati *na svečanim blagodarenjima* za državne blagdane, čitamo u školskoj spomenici.

32 *Spomenica za državnu osnovnu školu u Ždali*, šk. god. 1928./1929., str. 12.

33 *Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1934./1935.

34 *Spomenica za državnu osnovnu školu u Ždali*, šk. god. 1934./1935., str. 39.

35 *Spomenica rkt. župe Ždala*, drugi svezak, 1935., str. 19.

36 *Spomenica za državnu osnovnu školu u Ždali*, šk. god. 1935./1936.

37 *Knjiga zapisnika Mladičkog društva sv. Josipa*, Arhiv Osnovne škole Ždala.

3.4. Jubileji i državne proslave

Kao i u bivšem sustavu državni blagdani su bili praćeni svećanim misnim slavljinama na kojima su obavezno prisustvovala školska djeca i učitelji. Sve niže navedene proslave bile su izvedene u zajedništvu škole i Crkve, prema naredbi nadležnih vlasti, te popraćene predavanjima učitelja školskoj djeci o značenju tog blagdana za jugoslavenske narode. Neke proslave su bile praćene prigodnim priredbama i akademijama koje su završavale zbornom pjesmom *Slovenac, Srbin i Hrvat*. Bilo je obavezno vješanje državne zastave na ustanovama i domovima mještana. Hrvatska trobojnica u pograničnom području nije bila dopuštena. U nekim mjestima proslave su završavale pučkom zabavom.

Proslava jubileja kralja Aleksandra I. Proslava 10. godišnjice vladanja Aleksandra I. Karađorđevića upriličena je pred skupljenim mnoštvom i školskom djecom u Ždali. Tom prigodom održano je predavanje učitelja iz nacionalne historije pod nazivom *O radu Karađorđevića na oslobođenju naših naroda*. Topnički poručnik Milutin Iveta je govorio o životu i radu kralja Aleksandra I. Nakon predavanja selom je prošla *manifestaciona povorka* školske djece i mještana, pjevajući narodne pjesme te kličući kralju Aleksandru I. i domu Karađorđevića. Proslava je završila učeničkom priredbom.³⁸

U spomenici niže pučke škole Repaš nalazimo sljedeći zapis: *Njegovo kraljevsko visočanstvo Kralj Aleksandar I. Karađorđević posjetilo je u sreću Bjelovarskom; Virje, Đurđevac, Šemovec, 3. lipnja 1931., najsrdačnije dočekano od naroda*. Iz pučke škole Repaš išlo je na doček kralja desetero školske djece.³⁹ Proslavljena je i jubilara 20. godišnjica ujedinjenja – 1. prosinca 1938.⁴⁰

Slavlje državnih blagdana. Državni blagdani i spomendani slavljani su sv. misom u crkvi, koja je završavala s pjesmom *Tebe Boga hvalimo*, uz prisustvo školske djece i učitelja. Slavili su se sljedeći državni blagdani u Kraljevini Jugoslaviji: Dan oslobođenja od Mađara i odcjepljenja od Austro-Ugarske Monarhije 29. listopada, Dan proglašenja Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca (SHS) ili Dan ujedinjenja 1. prosinca 1918., rođendan Aleksandra I. 17. prosinca, Dan vjenčanja kralja Aleksandra I. s Marijom, kćeri rumunjskog kralja, 8. lipnja 1923., Rođendan princa Petra II. Karađorđevića 6. rujna 1923., Dan smrti kralja Petra I. Karađorđevića 16. kolovoza, Dan smrti Aleksandra I. Karađorđevića 9. listopada 1934., Rođendan princa Andreja 28. lipnja, Dan Zrinskih i Frankopana 30. travnja u spomen na njihovu mučeničku smrt, Dan Nikole Tesle

28. svibnja, Dan sv. braće Ćirila i Metoda 24. svibnja, Majčin dan 7. svibnja, Dan ratne siročadi, Dan narodnog prosvjećivanja, Jubileji 5., 10. i 20. obljetnice ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca u Kraljevinu SHS, Sveti Sava 27. siječnja.⁴¹

Proslava bitke kod Kumanova. Odredbom vlade, počela se slaviti od 29. listopada 1922., s popratnim predavanjem učitelja o značenju bitke.

Dan Josipa J. Strossmayera. Dana 4. veljače proslavljen je rođendan Josipa J. Strossmayera koji je *živo želio ujedinjenje Južnih Slavena*. Djeci je tumačeno značenje biskupa za naš narod i ujedinjenje Jugoslavena.

Francuski dan. Slavio se 26. ožujka, uz skupljanje priloga za spomenik u Parizu.

Vidovdan. Slavio se 28. lipnja. U školi Ždala upriličena je izložba ručnih radova učenika za Vidovdan 1934. Proslavi su prisustvovali komandant vojnog okruga Dušan Stamenković, *sreski* načelnik Stevan Bogić, kapetan i *komandir* pogranične straže Nenad Krnjajić te žandarmerijski pomoćnik Nenad Paljević.⁴²

Dan narodnog prosvjećivanja. Slavio se koncem školske godine 28. lipnja, s popratnom izložbom ručnih radova i igrokazom te misom zahvalnicom. Školske završne priredbe bile su praćene podjelom nagrada najboljim siromašnim učenicima (knjige i/ili novčana nagrada). Taj vid nagrade od šk. god 1932./1933. zamijenjen je pohvalnicom, slikom *Njegova veličanstva prestolonaslednika Petra I. Karađorđevića*. Vrijedno je svratiti pozornost na paradoks slavljenja Dana narodnog prosvjećivanja i stupanja na snagu uredbe od 9. rujna 1936. (br. 55847/36.) s prvim travnjem 1937. g., a kojom sav potrebni materijal za nastavu u školama narod mora sam plaćati. Ta uredba je otežavala rad učitelja i mogućnost pohađanja i praćenja nastave siromašnih učenika, čije školovanje je pomagala jedino Crkva.⁴³

3.5. Banovina Hrvatska

Sporazumom od 26. kolovoza 1939., poznatim pod nazivom *Cvetković – Maček*, formirana je Banovina Hrvatska. (Uredba o Banovini predstavlja ustavotvorni akt kojim je za Hrvatsku utvrđena zakonodavna, sudska i upravna vlast. Zakonodavnu vrše kralj i Sabor, upravnu kralj preko bana, a sudsku sudovi Banovine). Sporazumom nije definitivno riješeno hrvatsko pitanje, a time ni uređenje državne zajednice, niti je riješeno pitanje granica.

38 *Spomenice za državnu osnovnu školu u Ždali*, šk. god. 1931./1932., str. 25.

39 *Spomenica niže pučke škole Repaš*, šk. god. 1930./1931.

40 Usp. bilj. 41.

41 *Spomenica - Ljetopisi pučke škole Gotalovo; Spomenica niže pučke škole Repaš; Spomenica za državnu osnovnu školu u Ždali*.

42 *Spomenica za državnu osnovnu školu u Ždali*, šk. god. 1933./1934.

43 *Spomenica za državnu osnovnu školu u Ždali*, šk. god. 1932./1933.; 1936./1937., str. 46. O tome podatke pronalazimo i u *Spomenici rkt. župe Ždala*.

Uz osnivanje Banovine Hrvatske nalazimo podulje obrazloženje koje zapisuje učitelj Ivan Horvat u školskoj spomenici/ljetopisu škole u Gotalovu: *Nakon dva desetljeća strahovite borbe, nezaboravljenih patnja svih Hrvata obnovljena nam je domovina Hrvatska - uskrsnula je sloboda,*⁴⁴ te dalje pojašnjava da je Hrvatska ujedinjena i zaprema 66.393 km, s 4,5 mil. žitelja.

4. Državni okvir i uspostava Nezavisne Države Hrvatske - NDH

Poput većine Hrvata i ljetopisac I. Horvat se poradovao stvaranju NDH te zapisuje: *Uskrsla je na cijelom svojem povijesnom ozemlju obuhvativši Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju, Bosnu i Hercegovinu NDH... s istočnom međom na Drini, 10. travnja 1941. vojskovođa Slavko Kvaternik upravo je preko zagrebačke krugovalne stanice proglasio NDH. Božja providnost i volja naših saveznika te mukotrpnom višestoljetnom borbom hrvatskog naroda s velikom požrtvovnosti A. Pavelića koji je stupio na tlo zemlje 13. travnja 1941. Slijedi opis političke situacije i događaja u Jugoslaviji, koji prethode stvaranju NDH. Autor napominje: Granicu je prešlo s nekoliko strana i za 12 dana dolazi do raspada najgore tamnice svih Hrvata.*⁴⁵

Samo godinu dana kasnije iščitavamo i drugačije viđenje nastalih promjena. Učitelj Dragutin Kaniški zapisuje kako su 16. travnja 1941. Mađari zaposjeli Međimurje i svi činovnici su u kolovozu morali napustiti to područje ... koje će kada novi i pravedniji poredak zavлада Europom ipak pripasti natrag majci Hrvatskoj. I nastavlja: *Naša NDH vodi teške borbe s četnicima koji su u službi izbjegličke vlade u Londonu, a na drugoj strani partizani koji su u službi Moskve. Naročito teške prilike vladaju u Bosni. Mnogo je popaljenih sela i porušenih domova.*⁴⁶

4.1. Državne proslave u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

Spomendan NDH. Dan uspostave NDH 10. travnja proslavljao se misom zahvalnicom, popraćen u školi predavanjem o značenju tog dana i priredbom s *krasnolovom* rodoljubnih pjesama učenika, zbornim pjevanjem rodoljubnih pjesama, čitanjem izabranih misli iz djela dr. Ante Starčevića i poglavnika dr. Ante Pavelića. Proslava je završila s ustaškom i državnom himnom. Predvečer su djeca prolazila selom noseći baklje.⁴⁷

Završna školska svečanost. Uveličana je školskom priredbom i školskim zborom. Školska djeca i učitelji su prisustvovali misi zahvalnici, sa završnom pjesmom *Tebe Boga hvalimo*. Školska godina započinjala je svetom misom sa zazivom Duha Svetoga. Spomendani hrvatskih velikana proslavljani su misom zadušnicom, na kojoj su nazočili učitelji i školska djeca.

Zatim navedimo daljnje državne proslave. Slavio se Spomendan dr. Ante Starčevića, Oca domovine na dan njegove smrti 28. veljače, zatim Spomendan Zrinskog i Frankopana na dan njihova pogubljenja 30. travnja, Spomendan Stjepana Radića 21. lipnja, Dan lipanjskih žrtava 20. lipnja, obljetnica Rakovačkog ustanka, Dan majke i djeteta 7. lipnja, Blagdan rada 1. svibnja. Svi navedeni blagdani slavili su se prema Okružnici Ministarstva bogoštovlja i nastave NDH, a navode se u školskim spomenicama škola u Ždali i Repašu. Uspostavom NDH dolazi do preimenovanja naziva ustanova i ulica, vraćanja starog nazivlja u jeziku, korijenskog pravopisa i ijekavice.

5. Državni okvir SFR Jugoslavije

Osvrnut ću se samo u kratkim crtama na zapise o ratnoj fronti u Prekodravlju i društveno-političkom ozračju u počecima SFR Jugoslavije i kasnijem razdoblju koji zrcale ideologijski matriks novog poretka.

5.1. Dolazak Bugara u Prekodravlje

Pri kraju Drugog svjetskog rata, ruska i bugarska vojska osvaja Mađarsku te u travnju 1945. Bugari zaposjedaju Prekodravlje, gdje se i stacioniraju, prihvaćeni od stanovništva kao Slaveni. Dragutin Kaniški u školskoj spomenici donosi opis vjenčanja mladog bračnog para u crkvi i svećanih obreda u domu mladenaca kojima su nazočili časnici i vojnici bugarske vojske. Pa tako saznajemo da su major D. Markov i oficiri ugošćeni u kući mladenaca pokazali zanimanje za običaje kraja, a koji su zbog rata okrnjeni. D. Kaniški nadalje opisuje ratna događanja, granatiranje željezničke stanice Gyekenyes i stradavanja njemačkih i mađarskih zarobljenika te nasilno izbjeglištvo stanovnika Prekodravlja u unutrašnjost Mađarske na područje oslobođeno od Rusa i Bugara. U opisu povratka žitelja iz izbjeglištva dodaje: *Naš je svijet u ovom ratnom vihoru osjetio teška i mučna iskušenja, prošao patničku golgotu (...) A dali će taj naš svijet postati nešto bolji i plemenitiji u svom srcu? Hoće li shvatiti novo vrijeme koje dolazi? Hoće li biti malo više milosrđa i osjećaja u njegovoj duši, za patnje i stradanja bližnjeg?*⁴⁸

44 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1939./1940.

45 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1940./1941.

46 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1941./1942.

47 Spomenica za državnu osnovnu školu u Ždali, šk. god. 1941./1942.

48 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1944./1945.

5.2. Uspostava narodne vlasti

Kada su partizani 1944. zaposjeli Ždalu, osnovali su Narodnooslobodilački odbor i održavali masovne sastanke na kojima su propagirali nove socijalističko-komunističke ideje.

Iznijet ću jednu od zapisanih ideoloških slika u školskoj spomenici i snagu propagande. Prigodom masovnog sastanka partizani su zabranili pozdrav *Spremni* i naredili da školska djeca pozdravljaju sa *Hvaljen Isus i Marija*.⁴⁹

Dana 10. svibnja 1945. okupilo se mnoštvo pred školom u Gotalovu na kojoj je bila izvješena hrvatska zastava sa zvijezdom petokrakom. Narodu su se obratili učitelj D. Kaniški i mještanim I. Premec, poručnik i prvoborac ... *da obrazlože velike historijske događaje u svijetu, stvaranje nove Jugoslavije pod vodstvom slavnog maršala Tita i pokroviteljstvom najvećeg slavenskog brata Rusije te vođe maršala Staljina*.⁵⁰

Dana 11. studenog 1945. održani su izbori, o kojima čitamo sljedeći zapis: *Gotalovo je osvijetlilo obraz dajući povjerenje drugu maršalu Titu (...) da nas i dalje vodi k slobodi i napretku prave narodne demokracije u duhu učiteljstva Ante i Stjepana Radića. Za druga Tita glasovali su 100%. Tu će volju naroda potvrditi kulturni i veliki svijet Engleska i Amerika pa će reakcija na čelu s kraljem Aleksandrom i Mačekom izgubiti svaki oslonac (...) ne će više moći rovariti i mutiti među narodima*.⁵¹

Prvih godina nakon uspostave „Titove Jugoslavije“ bili su uobičajeni masovni sastanci po selima sa svrhom poticanja kolektivizacije, borbe protiv narodnih neprijatelja, skupljanja stvari, hrane i priloga za pasivne krajeve, prosvjećivanja naroda te organiziranja analfabetskih tečajeva, potpuno nepotrebnih jer u Prekodravlju nije bilo nepismenih već od 1868. Na masovnom sastanku učitelj D. Kaniški održao je predavanja na teme *Prosvjetom k sreći i Pobijanje nepismenosti* te zapisuje: *Osvještanjem potrebe znanja i opismenjavanja, otvaranjem očiju nepismenima, najbolje ćemo odgovoriti na zadatke petogodišnjeg plana*. U povodu gradnje zadružnog doma, partizanski poručnik I. Premec je govorio na temu *Zadružni i prosvjetni život u selu* te naglasio: *Nije dovoljno biti pismen, nego treba biti i prosvjećen. Prosvjećen istini dublje pogleda u oči, prosudi pravo i krivo, daje svoje mišljenje u interesu napretka opće kulture i civilizacije*.⁵² Zadružni dom je izgrađen 1948. (prvi u koprivničkom kotaru). Građen je od materijala koje je kupilo Ministarstvo bogostovlja i nastave NDH i namijenilo za gradnju škole u

Gotalovu. Školska zgrada je izgrađena tek 1962. godine, kao paradoks propagiranju prosvjetiteljstva i humanosti, a djeca su svakodnevno pješala 14 km u najbližu školu u Goli.

5.3. Državne proslave i blagdani

U spomenicama svih škola Prekodravlja pronalazimo upisane proslave i školske svečanosti vezane uz značajne datume povijesti i ideologije Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Obilježavali su se i slavili sljedeći blagdani: Dan ustanka 27. srpnja, Dan Republike 29. studenog, Dan JNA, Dan dječje radosti 30. prosinca, Praznik rada ili *Prvi maj*, Dan žena, zvan i *8. mart*, Dan škole, rođendan *druga Tita* i godišnjice njegove smrti nakon 1980. Proslave su se odvijale po uobičajenom programu; priredbama i akademijama koje su upriličili učitelji sa školskom djecom. Završavale su narodnim veseljem, plesom uz tamburaše, članove vatrogasnog društva, te uobičajenim paljenjem krijesa – pogotovo za *Prvi maj* ili značajnije državne blagdane. Najupečatljiviji su zapisi D. Kaniškog u Ljetopisu škole Gotalovo iz kojeg navodim sljedeće proslave:

Proslava Dana Oktobarske revolucije. Na *Dan oktobarske revolucije* 5. studenog (1917.) održavale su se svečanosti u svim školama. Tom prigodom održao je prvoborac I. Premec govor o značenju tog dana za narode Jugoslavije. D. Kaniški održao je referat 1947. g. na temu *Lenjinova pravda* u kojem iznosi: *Kao svjetlo s istoka stoji moćni Sovjetski savez sa Staljinom na čelu (...) Provođenje u djelo naučnog socijalizma Marksa i Engelsa, provođenje u djelo genijalnog nauka V. I. Lenjina i njegova nasljednika Staljina*.⁵³

Nakon održanih prigodnih govora i referata te omladinske priredbe, kako bi se uveličala proslava i istaknuo njezin značaj, zapaljen je i krijes. Nastavilo se narodno slavlje i ples uz tamburaški zbor.

Proslava Prvog maja, blagdana rada. Učitelj D. Kaniški održao je predavanje *O značenju Prvog maja* i pozivu V. Iljiča Lenjina radničkoj klasi 1895. na borbu i ostvarenje pobjede proletera u Oktobarskoj revoluciji 1917., dok je prvoborac I. Premec održao govor: *O značenju prvog maja kao radničko seljačkog blagdana, povezanog s gigantskom NOB, voljenim drugom Titom i bratskim Sovjetskim savezom na čelu s drugom generalisimusom Staljinom*. Održavana je i svečana akademija školske djece. Proslava *Prvog maja* 1945. bila je posebno svečana - sa slavlucima, zelenilom, cvijećem, crvenim zastavama sa srpom i čekićem, crvenim petokrakama, a

49 Spomenica državne osnovne škole Ždala, šk. god. 1943./1944.

50 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1944./1945.

51 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1944./1945.; 1945./1946.

52 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1946./1947.

53 Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo, šk. god. 1947./1948.

slavilo se zajedno s bugarskim vojnicima koji su bili stationirani u Otočki.⁵⁴

Dan ustanka. Slavio se svake godine 27. srpnja, uz prigodne govore o *historijskom* značenju ustanka za *naše narode*. Središte proslave u Prekodravlju bilo je u Goli uz vodeću ulogu političkih radnika i članova Komunističke partije. Za proslavu je upriličena svečana akademija, pozornica je bila ukrašena zelenilom i slikama Staljina (do Informbiroa), Tita, Bakarića i Nazora. Upriličen je i radio prijenos svečanih akademija iz kazališta u Zagrebu i Beogradu. S proslave su poslani telegrami drugu Titu, Centralnom komitetu Socijalističke Republike Hrvatske i Komunističke partije Jugoslavije (KPJ). Kroz mjesto je išla povorka sa zastavama, a u večernjim satima upriličena je zabava i zapaljen krijes.⁵⁵

Predvečerje izbora 1950. U predvečerje izbora 25. ožujka 1950. zapaljen je krijes pred zadržnim domom u Gotalovu, pioniri su otpjevali državnu himnu *Hej, Slaveni!*. Nastavljeno je govorom Matije Međimorca o značenju *Izlaska na izbore u ranim jutarnjim satima*. Okupilo se oko 200 ljudi i nastavljeno je sa slavljem.⁵⁶

Dan dječje radosti. Proslava Dana dječje radosti, zadnjeg dana u godini 1949., paradigma je proslava niza godina. Školske prostorije okićene su zelenilom i jelkama ispod kojih su stavljeni darovi. Svečanost je započela državnom himnom, prigodnim govorom o značenju Dana dječje radosti i nastavljeno je s programom koji su izvela školska djeca (*Bajke iz Ruske književnosti*). *Drug prvoborac* I. Premec ispričao je svoje doživljaje iz NOB-a. Djeci su podijeljeni slatkiši ispod *bora*, kupljeni za novac skupljen od susedljana. Pioniri Stjepan Vargantolić i Ivan Gračić bili su za Dan dječje radosti predstavnici škole Gotalovo na proslavi u Koprivnici. Čestitali su Novu godinu *našoj Jugoslovenskoj narodnoj armiji* (JNA) i *Komitetu partije* (KP), počašćeni zakuskom i bombonima.

Proslava Dana pionira. Bila je upriličena pri kraju školske godine sa zborovanjem pionira i omladinaca područnih škola Koprivnice za koju je izveden program – pionirska akademija s recitacijama, zbornim i solo pjesmama.

Proslava Dana JNA. Proslava iz 1952. paradigma je ostalih proslava Dana JNA. U školu su pozvani i ugošćeni vojnici graničari iz tri granične karaule na čelu s kapetanom Stevom Koprivnjakom. Program je započeo himnom *Hej, Slaveni!*. Slijedile su recitacije i pjesme školske djece u čast *naše slavne armije* potom darivanje graničara kolačima i jabukama u znak priznanja te zahvalnosti na budnom čuvanju

mira i slobode zemlje. *Komandant* je svečanost zaključio zahvalom na pažnji i susretu s pionirima. Na kraju su pred školom vojnici zaplesali Kozaračko kolo.

Proslava Dana Republike - odvijala se po uobičajenom i uhodanom programu - govorom o značenju Dana Republike koji su održali učitelji i *prvoborac* I. Premec, te svečanom školskom priredbom. Recitacije su bile u duhu jugoslavenskog patriotizma i obnove zemlje.

Uoči Dana Republike održno je primanje djece prvih razreda u pionirsku organizaciju uz prigodni program. Primanju su prisustvovali roditelji, školska djeca, mještani i pozvani graničari - vojnici JNA iz najbližih vojarni. Za proslave Dana ustanka 27. srpnja, Dana Republike i Prvog maja bile su upriličene povorke selom sa zastavama uz uzvikivanje parola kojima se slavio drug Tito, JNA, Narodnooslobodilačka borba, Centralni komitet Jugoslavije i slično.

5.4. Proslava rođendana Josipa Broza Tita - Dana mladosti

Rođendan *druga Tita* slavio se 25. svibnja koji je proglašen Danom mladosti. Proslave su bile uz uobičajene govore na temu o životu i radu *druga Tita*. Tako je na proslavi 1949. D. Kaniški održao govor na temu *Heroj u ratu, graditelj u miru*, slijedila je priredba s recitacijama i pjesmama posvećenim Titu te završna himna *Hej Slaveni*.

Rođendan Tita obilježavala je štafeta (1950.). Prekodravskim graničnim pojasom Titovu štafetu nosili su graničari, pripadnici JNA, upućujući pozdrave za Maršalov 59. rođendan. Štafeta je stigla u 20 sati u Gotalovo, dočekali su je pioniri škole, Omladinska organizacija i mještani. Pozdravni govor su održali oficiri graničnog sektora, rukovoditelji Omladinske organizacije, pročitan je pozdravni telegram, a pioniri su otpjevali *Hej Slaveni*. Svi prisutni su klicali *drugu Titu* i uzvikivali parole. Štafetu *naših hrabrih graničara*, koji nose pozdrav Titu 1951., za njegov 60. rođendan dočekali su pioniri, Narodna fronta, Vatrogasno društvo, tamburaški zbor i oko desetero mještana. Govor je održao nositelj štafete graničar JNA. Predana su pozdravna pisma za *druga Tita*, slijedila je himna *Hej Slaveni* te se, nakon nekoliko burnih poklika Titu, štafeta uputila prema Goli.⁵⁷ Opisan prikaz štafete paradigma je štafeta koje su se odvijale svake godine po istome modelu.

54 *Spomenica – Ljetopis pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1944./1945.

55 *Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1944./1945., 1945./1946., 1946./1947.

56 *Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo*, šk. god. 1949./1950.

57 *Spomenica - Ljetopis osnovne škole Gotalovo*, šk. god. 1948./1949.; 1949./1950.; 1950./1951.

5.5. Smrt maršala Tita, doživotnog predsjednika Predsjedništva SFRJ

Prigodom Titove smrti 4. svibnja 1980. u Spomenici osmogodišnje škole Gola, nalazimo sljedeći zapis: *Najtužniji dan naših naroda – tuga u srcima svih Jugoslavena umro Josip Broz Tito - borac za mir, najveći vođa naših naroda među kojima je utkao bratstvo i jedinstvo. Tuga na svakom koraku, dalje je među nama. Radnici, učenici i stanovnici Prekodravlja.*

S komemorativnog skupa poslani su telegrami Predsjedništvu SFRJ, Predsjedništvu CKJ, i obitelji Josipa Broza Tita. Evo sadržaja navedenih telegrama.

Obitelji Josipa Broza Tita: *Oči su nam pune suza zbog smrti voljenog Tita, ne možemo a da ne kažemo jedno veliko hvala za ono što je učinio za sve ljude, a posebno nas mlade koji ćemo vjerno sljediti njegov put. Pioniri OŠ Gola.*

Predsjedništvu SFRJ: *U svemu što je Jugoslavija danas, što razvijamo i što smo odlučili svim silama braniti nalazi se u Titovu djelu. Njegovom smrtću izgubili smo borca za najplemenitije ideale, neimara mira, marksističku misao svog predvodnika. Radni ljudi Prekodravlja - radnici PZ Gola.* Škola je tih dana organizirala redovito praćenje televizijskog programa i produženu nastavu deset dana, kako bi učenici mogli pratiti sahranu i sva događanja oko Titove smrti.⁵⁸ U godinama koje su slijedile nakon Titove smrti u školama je organizirano praćenje TV-programa posvećenog *drugu Titu* te predavanja o njegovom radu i životu. Natjecanja u okviru šampionata znanja *Nauka mladima*, na temu *Tito, revolucija i mir* održavala su se naizmjenice po školama koprivničkog područja.

5.6. Proslava Dana škole

U povodu 40. godišnjice pobjede nad fašizmom, a prigodom proslave Dana škole 1985., škola u Drnju promijenila je ime u školu Franje Mraza Hlebinčana, *prvoborca*. Bio je član KP od 1938., u ilegali tijekom 1942., član ZAVNOH-a. Po oslobođenju je radio u Ministarstvu prosvjete SRH. Kao samouki slikar živio je u Orebiću. Svečanosti imenovanja škole po Franji Mrazu nazočili su društveno-politički radnici koprivničkog kotara i općine Drnje. Prigodne govore održali su politički uglednici i direktor škole Mijo Petrić. Položeni su vijenci na Spomenik palim borcima NOB-a u Drnju, a delegacija političkih djelatnika položila je vijenac na grob F. Mraza na groblju u Beogradu.⁵⁹

Za Dan škole i Dan mladosti 1987. postavljena je ispred škole bista Franje Mraza, rad akademskog kipara Josipa Fluksija, uz održane prigodne govore političkih i

prosvjetnih uglednika. Svečanosti su nazočili predstavnici Saveza komunista, Socijalističkog saveza radnog naroda (SSRN), Saveza udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata (SUBNOR) te prosvjetni savjetnik Rade Radišić. Ime škole po Franji Mrazu nametnuto je preko partijskog komiteta i općinskih struktura. Promijenjeno je u ime književnika Frana Galovića 31. siječnja 1992. Škola u komunističkoj državi nije mogla nositi ime Frana Galovića, jer je bio politički nepoćudan režimu.⁶⁰

Prijem pionira u organizaciju Savez socijalističke omladine 1987., odvijao se na Spomen-području Danici, uz izvedbu kulturno-umjetničkog programa, uručivanje članskih iskaznica, razgledavanje Spomen-područja i muzeja Danica. Organizirani su posjeti kući revolucionara Mihovila Pavleka Miškine prigodom 100-te godišnjice rođenja 1987., kao i posjet rodnom mjestu pjesnika Galovića prigodom njegova 100-godišnjeg jubileja.⁶¹

5.7. Ideologija i ocjenjivanje rada učitelja

Zanimljive su pohvale učiteljima i ocjene njihova rada od županijskog nadzornika. U ocjenjivanju je stavljeno težište na njegovanje materijalističkog svjetonazora u djece i izvanškolske društvene aktivnosti, te pripadanje društveno-političkim organizacijama. Na to ukazuje inspektorovo zapažanje kako *drugarica A. O.* predaje zemljopis kroz *prizmu političko-fizičkog zemljopisa* dok je materijalistički pogled na svijet *uvezen* (upleten, op. a.) *u shvaćanju učenika u predmetu upoznavanja prirode i društva*. Kao *bitan vanškolski kulturno-prosvjetni i društveni rad* ocjenjuje se sudjelovanje u radu Seljačke sloge, Vatrogasnog društva, Socijalističkog saveza radnog naroda (SSRN), Antifašističke fronte žena (AFŽ), kulturno-prosvjetnim programima, pomoći pionirskoj i/ili omladinskoj organizaciji, a nadalje je važno članstvo u Savezu komunista. Ocjenjuje se moralno-politička podobnost učitelja, te vladanje u školi i izvan nje.⁶² U sklopu nastavnog programa je predmet Općenarodna obrana i društvena samozaštita (ONOiDSZ) u okviru kojih su organizirana međuškolska natjecanja.⁶³

58 *Spomenica Osmogodišnje škole Gola*, šk. god. 1979./1980.

59 *Spomenica Osmogodišnje škole Drnje*, šk. god. 1984./1985.

60 *Spomenica Osmogodišnje škole Drnje*, šk. god. 1986./1987.; *Spomenica Osmogodišnje škole Gola*, šk. god. 1991./1992.

61 *Spomenica Osmogodišnje škole Drnje*, šk. god. 1986./1987. Od 1981. g. škola Gola je u sastavu Osmogodišnje škole Drnje, iz koje je izdvojena 1998. Od tada ponovno djeluje samostalno odlukom Ministarstva prosvjete i sporta.

62 *Spomenica Osmogodišnje škole Drnje*, šk. god. 1986./1987.; *Spomenica Osmogodišnje škole Gola*, šk. god. 1991./1992.

63 *Spomenica Osmogodišnje škole Gola*, šk. god. 1954./1955., 1986./1987.

6. Rasprava

Zapise kroničara u školstvu možemo iščitavati na više razina - na strukturno-funkcionalnoj i na metodologijsko-pedagoškoj koje se razlikuju u navedenim društvenim okvirima, ali u ovom radu nisu razmatrane. Težište je stavljeno na ideologijsku matricu društveno-političkog sustava pripadajućeg državnog okvira koja se zrcali u zapisima djelatnika škola Prekodravlja, što ću pokušati obrazložiti. S obzirom na to da riječ pohranjuje sjećanja i osjećaje, ona pohranjuje povijest pojedinca, naroda i svijeta. Riječju oblikujemo svoje misli, njome izražavamo ideje koje su nositeljice ideologija. Ideologije su u temelju društveno-političkih sustava ugrađenih u život društva i institucija te time i školstva. Ideologije se rađaju u umu i duhu pojedinca, kao odraz nastalih dinamičnih promjena u kolektivno nesvjesnom naroda te dovode do društvenih i političkih mijena, a zrcale se u životu pojedinca i školstvu kao sustavu državne zajednice.

Ako iz arheoloških krhotina iščitavamo razdoblje kojem pripadaju, ako iz fragmenata pjesme i obredne molitve te narodne predaje iščitavamo kulturne dosege, vjerski život i korijene naroda, onda i iz zapisa ljetopisaca škola možemo iščitati zrcaljenje ideološke matrice unutar određenog vremenskog i prostornog okvira. Priklanjajući se pogledu Nikolaja A. Berdjajeva na povijest i povijesno te spoznaji da je čovjek mikrokozmos,⁶⁴ poniranjem u svoje dubine prepoznat ćemo zrcaljenje povijesnog u zapisu pojedinca koji je pripadao određenom prostornom i vremenskom okviru. Mi živimo mitove i ideologije kao pojedinci i narodna zajednica i one se zrcale u društveno-političkim sustavima (apsolutizam, fašizam, komunizam, liberalizam, globalizam) i natapaju društvenu dinamiku, a time i školstvo, kao sastavnicu pripadajućeg državnog uređenja. U usvojenju ideju - ideologiju se vjeruje, uz nju se slijepo prijanja i njoj se pokorava. Ideja poprima religijski značaj, a njeni vođe postaju božanstva. Ideje izražavamo jezikom, koji se tijekom stoljeća mijenja, ali korijeni jezika preživljavaju sve te izvanjske mijene; jer *jezik je najživlje svedočanstvo svih vremena*.⁶⁵ Jezik je u temelju našeg identiteta kao i slika u ogledalu, na što upućuje J. Lacan.⁶⁶ Politički sustavi i ideologije nestaju, jedino kultura preživljava i čuva, kao i jezik, naš osobni i narodni identitet. Za očuvanje identiteta nacionalne zajednice jezik je bitniji od vjere, kako ističe A. Maalouf.⁶⁷ Identitet je ranjiv jer su pojedinac (živo biće) i nacionalna zajednica podložni

stalnim unutarnjim promjenama i vanjskim utjecajima. U jeziku, kao i razvoju kognitivnih sposobnosti, nezaobilazni su simboli koji nas povezuju s arhetipskim nasljeđem i ugrađeni su u prevladavajuće ideologijske sustave (križ, svastika, petokraka). Tako u školstvu križ na istaknutom mjestu predavaonice, iako mnogoznačan i mnogoslojan simbol, ukazuje na priznavanja Apsoluta. Promjenom ideologije križ zamjenjuje slika pobožanstvenog vođe, uz široko rasprostranjenu petokraku (komunizam) ili svastiku (fašizam), kao simbol ideologije određenog razdoblja.

Osvrnula bih se i na ocjenjivanje učitelja kao odraz društveno-političkih promjena u navedenim državnim okvirima. Ocjenjivanje učitelja vodilo se u posebnoj knjizi. Školski nadzornik upisivao je, s puno takta, zapažene didaktičke nedostatke. Isti stil priopćavanja, kako se ne bi povrijedila osobnost učitelja, provlači se od Austro-Ugarske Monarhije do NDH. Funkciju školskog nadzornika nastavljale su iste osobe unutar navedenih državnih okvira. Velike promjene u tom pogledu nastaju u školstvu Socijalističke Jugoslavije. O tome sam opširno pisala ranije.⁶⁸ Obrazložit ću u daljnjem tekstu svoja zapažanja iz iznesenih zapisa.

6.1. Ideološka matrica u Austro-Ugarskoj Monarhiji

Razdoblje Austro-Ugarske Monarhije obilježava priznavanje Apsoluta u životu pojedinca i višenacionalne zajednice, što je vidljivo iz velikog utjecaja Crkve u strukturi školstva (nadzor, školski odbori) nazivu ministarstva i obrazovanju mladeži putem vjeronauka i obaveznog prisustvovanja obredima. Autoritativni stil priopćavanja (i vladanja) te specifičnost oslovljavanja u hijerarhijskom nizu od carsko-kraljevske kuće do djelatnika institucija s jasno izraženim granicama u hijerarhijskoj i društvenoj strukturi, zrcali se iz načina oslovljavanja i komunikacije.

Ideološku matricu zrcale naredbe *Visoke kraljevske vlade*, koje ovise o političkim zbivanjima u državi kao naredba o ćirilici, otvaranju mađarske – Julijanske škole u vremenu Khuena Hedervaryja. Naredbe o svetkovinama u školi i crkvi odnose se na vladarsku kuću i/ili događaje koji potresaju strukturu društva (smrti, atentati) i navještaju promjene. Ideologijska matrica se iščitava u patriotizmu svetkovina Austro-Ugarske Monarhije i patriotskim stavovima učitelja u odnosu na događaje (atentati) dok se nacionalno biće manjinskog hrvatskog naroda prešućuje i

64 Nikolaj A. Berdjajev, *Duh i realnost – Samospoznaja*, Zagreb: Demetra, 2005; Nikolaj A. Berdjajev, *Smisao povijesti*, Split: Verbum, 2005.

65 Josip Horvat, *Kultura Hrvata*, Zagreb: Globus, 1980., str. 69.

66 Jacques Lacan, *Četiri temeljna pojma psihoanalize*, Zagreb: Naprijed, 1986.

67 Amin Maalouf, *U ime identiteta*, Zagreb: Prometej, 2002.

68 Tereza Salajpal, Povijest škole Gola u razdoblju Austro-Ugarske Monarhije, *Bjelovarski učitelj*, 2013., god. 18, broj 3., str. 76–100; Tereza Salajpal, Povijest škole Gola u razdoblju Kraljevine Jugoslavije i Nezavisne Države Hrvatske, *Moslavačko zrcalo*, godište 4, br.1-2, 2014., str. 80–99.

guši. Nema državnih svetkovina povezanih sa značajnim događajima iz hrvatske povijesti poput Rakovačke bune ili pak spomendana Zrinskih i Frankopana, bana Josipa Jelačića, Eugena Kvaternika jer su se ti velikani hrvatskog naroda suprotstavili vladajućoj Monarhiji.

6.2. Ideološka matrica u Kraljevini Jugoslaviji

U školstvu Kraljevine Jugoslavije prepoznajemo izrazitu ideološku jugoslavensku matricu, u kojoj je potpuno utopljeno biće hrvatskog naroda s izbrisanim hrvatskom nacionalnom matricom. To možemo iščitati iz sljedećeg: nametanje srpskog jezičnog izričaja, ukidanje korijenskog pravopisa, uvođenje obavezne ćirilice, poučavanje srpske povijesti koja ničim nije povezana s bićem hrvatskog naroda. Jugoslavensku matricu zrcale svetkovine vezane uz vladajuću kuću (kao i u Austro-Ugarskoj Monarhiji) i one vezane uz srpsku povijest. Slave se Sveti Sava, Vidovdan, Kumanovska bitka, Francuski dan. Taj duh agresivnog nametanja srpstva u školstvu, ispod plašta jugoslavenstva, nepoznati autor iščitava kao profašistički i potkrjepljuje zapažanjem kako u Goli već govore srpski.⁶⁹ To novo profašističko ideološko ozračje zrcali u oživljavanju mitskih arhetipskih naslaga (Sveti Sava i Vidovdan) i učešću vojnih osoba u navedenim proslavama.

Ideološku jugoslavensku matricu nam oslikavaju zapisi učitelja povezani sa stvaranjem državnog jedinstva Srba, Hrvata i Slovenaca, uspostave Kraljevine Jugoslavije i *Šestojanuarske* diktature, te zapisi vezani s ubojstvom kralja Aleksandra I. Karađorđevića. Zapisi kroničara zrcale ne samo politička zbivanja već i osobnost ljetopisca, iskreni zanos idealima, lažno veličanje moćnika (prekomjerno hvaljenje i divljenje nepostojećoj veličini), jugoslavenstvo i skrivene strahove (atentat na kralja Aleksandra I.). Dojmljiv je zapis o mentalitetu „istoka i zapada“ te životu na granici. Zapisi u svim državnim okvirima zrcale puno lažnog i podilaženje vladajućima, zbog vlastite autocenzure i strahova za egzistenciju, strahova od mogućih posljedica (gubitka radnog mjesta) kao i od reakcije nadzornika (narušavanje slike dobrog i odgovornog učitelja). Stvaranje Banovine Hrvatske prati kroničar u domoljubnom zanosu, a da mu pogledu izmiče prava realnost.

6.3. Ideološka matrica u NDH

Tragično razdoblje hrvatskog naroda – ostvarenjem Nezavisne Države Hrvatske, donosi zapis početnog oduševljenja, s domoljubnim i rodoljubnim kontekstom.⁷⁰

69 100-te godine Gole 1822.–1922., (Povijest Gole) - Arhiv muzeja grada Koprivnice.

70 Nedovoljno istraženo i zapretno vrijeme hrvatske povijesti!

U školski sustav vraća se Ministarstvo bogoštovlja i nastave, korijenski pravopis, starohrvatski izričaj i nazivlje. Težište je na domoljublju. Koriste se starohrvatski simboli (s dodatcima u skladu s ideologijom), koji su stajali života tisuće mladih u vremenu prevrata i uspostave novog političkog sustava. Slave se za državu značajni datumi i spomendani osoba iz hrvatske povijesti - dr. Ante Starčević, ban Josip Jelačić, Eugen Kvaternik, Stjepan Radić i, dakako, poglavnik dr. A. Pavelić.

6.4. Ideološka matrica u socijalističkoj Jugoslaviji

Ostvarenje nove SFR Jugoslavije bilo je praćeno zanosom oslobođenja, velikim idejama i vodama. Temeljena na komunističkim zasadama, nijekanju nacionalnog bića hrvatskog naroda, prekomjernom naglašavanju jugoslavenstva – bratstva i jedinstva, ideološka matrica socijalističke Jugoslavije u nekim elementima podsjeća na ideološku matricu Kraljevine Jugoslavije. To se vidi u nametanju srpskog jezičnog izričaja (srpsko-hrvatski jezik), jugoslavenstva pod velom „bratstva i jedinstva“, načinu slavljenja Dana JNA koji stilom podsjeća na proslavu Vidovdana u Prekodravlju. Gušenju nacionalnog bića hrvatskog naroda i njegove zapadnoeuropske uljudbe pridonosi komunistički svjetonazor i zatiranje katoličanstva. Ta se ideološka natopljenost društvenog života i školskog sustava komunističkim idejama i nametanjem ateizma zrcali u novouvedenim blagdanima i obredima. U zamjenu za duboko ukorijenjene kršćanske obrede i sakramente, koji na dubljoj razini simboliziraju duševni i duhovni razvoj osobe, ponuđeni su surrogati. Primjerice - primanje u pionirsku organizaciju u zamjenu za Prvu pričest, primanje u Omladinsku organizaciju u zamjenu za Potvrdu, Dan dječje radosti umjesto Božića (rođenja Kristova) sa zadržanom simbolikom jelke i darova koja vuče svoje korijene iz rimskih vremena. Tu su i čisto ideološke svečanosti *Prvog maja*, čiji korijeni sežu u daleku prošlost prije Lenjina. Ideološke zasade iščitavamo iz naziva škole po „narodnom heroju“, a ne po hrvatskom književniku, kao i iz školskih programa i načina prezentiranja pojedinih predmeta. U ocjenjivanju rada učitelja nije stavljeno težište na didaktičko-metodički pristup usvajanju znanja (jezik, pismo, račun) niti na poticanje kognitivnih sposobnosti i emocionalnog razvoja djece. Pohvalom se ne ističe kreativnost i sposobnost prenošenja znanja. Težište je stavljeno na ideološke zasade koje se upliću u nastavne predmete i izvanškolske aktivnosti učitelja.

Posebno je značajna proslava rođendana Josipa Broza Tita – Dan mladosti (kao zamjena za Dječji dan i Dječji blagdan). Njezina posebnost je štafetna palica (ponekad pri vrhu nalik na baklju). Kao simbol božanske moći

vladara, vuče svoje korijene iz simbolike pastirskog štapa papa i kraljevskog žezla te toljage. Toljage, udružene s grubom i primitivnom silom. Baklja pak, kao i svaki simbol, dvoznačna je - nosi u sebi pozitivnu i negativnu osobinu vatre. Asocira na revolucionarni zanos idejama od kojih se može izgorjeti. Smrt *moćnog, nepobjedivog revolucionara, druga Tita*, oplakivala se iskrenim i lažnim suzama, panegiricima, telegramima, veličanstvenim ispraćajem vladajućih i velikog broja moćnika svijeta te jednogodišnjim hodočašćima školske mladeži i radnika na grob nezaboravnog vođe. Uočavam kao „slučajnu“ poveznicu između smrti zadnjeg vladara Austro-Ugarske Monarhije i smrti Josip Broza Tita. Obje sahrane - i Titova i ona cara i kralja Franje Josipa I. – sudjelovanjem brojnih državnika kao da su najavljivale nešto veliko - raspad mnogonacionalnih država, jedne pod simbolom križa, a druge pod simbolom petokrake. U smrti i sahrani Josipa Broza i kralja Aleksandra I. Karađorđevića iščitavam poveznicu; isti nametnuti model (veličanja vladara) u veličanstvenim ispraćajima tijekom putovanja posmrtnih ostataka do Beograda, hodočašćima na grob (Oplenac – Kuća Cvijeća) školske djece, omladine i puka, kao pokazatelje odanosti jugoslavenstvu i garancije održavanja mnogonacionalne zajednice.

7. Zaključak

Kakvoća i dosezi školskog sustava neke zajednice, ne ovise samo o znanstvenim dostignućima i materijalnim mogućnostima društva već i o pripadajućem ideološkom sustavu koji ih prožima. Stoga i u školstvu uočavamo nametanje i njegovanje ideološke matrice određenog društveno-političkog uređenja. To se iščitava iz nekritičnog slavljenja i veličanja vladara i vođa, datuma vezanih uz njihov život i smrt, slavljenja državnih blagdana, značajnih događaja i osoba iz nacionalne povijesti. Ideološku matricu najbolje iščitavamo u nametanju duhu hrvatskog jezika stranog jezičnog izričaja i pisma (ćirilica), tuđe ideologizirane povijesti te simbola. Očuvanju materinjeg jezika i kultura kojima pripadamo i u kojima se prepoznajemo ne pogoduju mnogonacionalne zajednice.

Zatiranje, pak, kršćanskog i nametanje materijalističkog svjetonazora, nit je vodilja u obrazovnom sustavu socijalističkog društva.

Nametnute ideološke matrice u austrougarskom i jugoslavenskim državnim okvirima, imale su cilj održavanja mnogonacionalne zajednice, u kojima se biće hrvatskog naroda nastojalo pretopiti, preoblikovati i zatrti.

Izvori⁷¹

- Knjiga zapisnika Mladenačkog društva sv. Josipa*, Arhiv Osnovne škole Ždala.
- Spomenica - Ljetopis pučke škole Gotalovo od 1908. – 1952.*, Arhiv Osnovne škole Gotalovo.
- Spomenica niže pučke škole Repaš – Ljetopis*, (1908./1909. – 1944./1945.), Arhiv Osnovne osmogodišnje škole Molve.
- Spomenica Osmogodišnje škole Drnje* (1980. - 1998.)
- Spomenica Osmogodišnje škole Gola* (drugi svezak).
- Spomenica pučke škole Gola i nastavak Osmogodišnje škole u Goli* (svezak 1890.- 1955.).
- Spomenica rkt. župe Gola*. Arhiv župe Sveta tri kralja Gola.
- Spomenica rkt. župe Ždala*, drugi svezak, 1925. – 1996., Arhiv župe Presvetog Trojstva Ždala.
- Spomenica rkt. župe Ždala*, prvi svezak, od osnutka župe 1895. do 1925., Arhiv župe Presvetog Trojstva Ždala.
- Spomenica za Državnu osnovnu školu u Ždali od 1928./1929.*, Arhiv Osnovne škole Ždala.
- Sto godina Gole 1822. – 1922.*, (*Povijest Gole*), nepoznati autor, Arhiv Muzeja grada Koprivnice.

Literatura

- Berdjajev, Nikolaj A. 2005. *Duh i realnost – Samospoznaja*, Zagreb: Demetra.
- Berdjajev, Nikolaj A. 2005. *Smisao povijesti*, Split: Verbum.
- Car, Nicholas. 2011. *Plitko (što Internet čini našem mozgu)*, Zagreb: Jesenski i Turk.
- Chevalier, Jean, Gheerbrant, Allain. 1983. *Rječnik simbola*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Horvat, Josip. 1980. *Kultura Hrvata*, Zagreb: Globus.
- Lacan, Jacques. 1986. *Četiri temeljna pojma psihoanalize*, Zagreb: Naprijed.
- Le Bon, Gustav. 1979. *Psihologija gomila*, Zagreb: Globus.
- Maalouf, Amin. 2002. *U ime identiteta*, Zagreb: Prometej.
- O'Donohue, John. 2004. *Keltska razmišljanja o čežnji za pripadanjem*, Zagreb: V.B.Z.
- Peck, Scott. 1999. *Ljudi laži*, Zagreb: V.B.Z.
- Riesmen, Rob. 2010. *Plemstvo duha- zaboravljeni ideali*, Zagreb: TIM press.

71 Svi navedeni izvori su u rukopisu.

Salajpal, Tereza. 2013. Povijest škole Gola u razdoblju Austro-Ugarske Monarhije, *Bjelovarski učitelj*, 18/3, 76–100.

Salajpal, Tereza. 2014. Povijest škole Gola u razdoblju Kraljevine Jugoslavije i Nezavisne Države Hrvatske, *Moslavačko zrcalo*, 4/1–2, 80–99.

Summary

Reflected Ideological Matrixes in the Prekodravljje School System – in Four State Frameworks

Keywords: school system history, ideological matrix, political system, language, the symbolic meaning of festivities, Prekodravljje

This review sheds light on the ideological matrix in the school system studied in the Prekodravljje area in relation to the socio-political system within the state frameworks of the Austro-Hungarian Monarchy, the Kingdom of Yugoslavia, the Independent State of Croatia (NDH) and the Socialist Federative Republic of Yugoslavia (SFRJ).

The ideological matrix is reflected in the records of elementary school chroniclers; the ordinances, language, celebration of public holidays, and the spirit of the records related to crucial events in the life of the community and/or the royal house. The record analysis showed an ideological thread running through socio-political systems in education, which differed according to the zeitgeist and worldview of the period to which they belonged. An attempt was made in the article to shed some light on the possibility of multiple-level interpretation of the records. The imposition and fostering of the governing system's ideological matrix in the educational system as the constituent element of society can be observed in all state frameworks. This is demonstrated by the uncritical celebration and extolment of rulers and leaders, as well as dates connected to their life and death. Not only the political system, but also the imposed ideological matrix is reflected in the celebration of national holidays. The latter can be best observed in the imposition of an external ideologized history, as well as foreign utterances and script (Cyrillic) not in the spirit of the Croatian language. The extirpation of the Christian worldview and the imposition of a materialistic one was the leitmotif of the socialist education system. The purpose of the imposed ideological matrixes in the Austro-Hungarian and Yugoslavian state frameworks was to maintain a multinational community, in which efforts were made to assimilate, transform and eradicate the being of the Croatian people.